

Hoogleraar Tine de Moor praat net zo makkelijk over de positie van de gilden in de late Middeleeuwen als over de heilzame werking van burgerschap 2.0. En over de effecten van macro-economische grote bewegingen en de kracht van inspiratie en samenwerking op buurtniveau. Sterker nog: ze stelt dat al deze onderwerpen met elkaar in verband staan. Alle reden voor een vraaggesprek.

‘Op zoek naar nieuw evenwicht’

Tine de Moor, hoogleraar ‘Instituten voor Collectieve Actie in ‘Historisch Perspectief’

Het nieuwe Instituut voor Geschiedenis ligt fraai aan de Drift in het oude, historische centrum van Utrecht. Een gebouw dat oude allure mengt met moderne elementen als strak glas en warm hout. Die omgeving past Tine de Moor als een jas. Ze is immers hoogleraar ‘Instituten voor Collectieve Actie in Historisch Perspectief’ bij de afdeling Sociaal-economische geschiedenis aan deze universiteit.

Vandaag de dag spreken we over Lokale Kracht, over ‘de bal ligt bij de burger’, over ontlukkende burgerinitiatieven. Maken we een nieuwe ‘revolutie’ mee?

‘Nee, ik zou juist het tegendeel willen beweren: collectieve actie op lokaal niveau bestaat eigenlijk al sinds mensentegenwoordig. Instituten als de gilden zijn voorbeelden van collectieve actie op lokaal niveau. Die hebben eeuwen gefunctioneerd. En vormden de meest voor de hand liggende oplossing voor sociale dilemma’s.’

Historica De Moor is duidelijk in haar element. De goede voorbeelden uit het verleden dienen zich gemakkelijk aan: ‘Denk aan het gemeenschappelijk in gebruik nemen van landbouw- en weidegrond door boeren. Zo werd de vruchtbare grond minder kwetsbaar voor verzanding, kon het land beter bewaterd worden, etcetera. Collec-

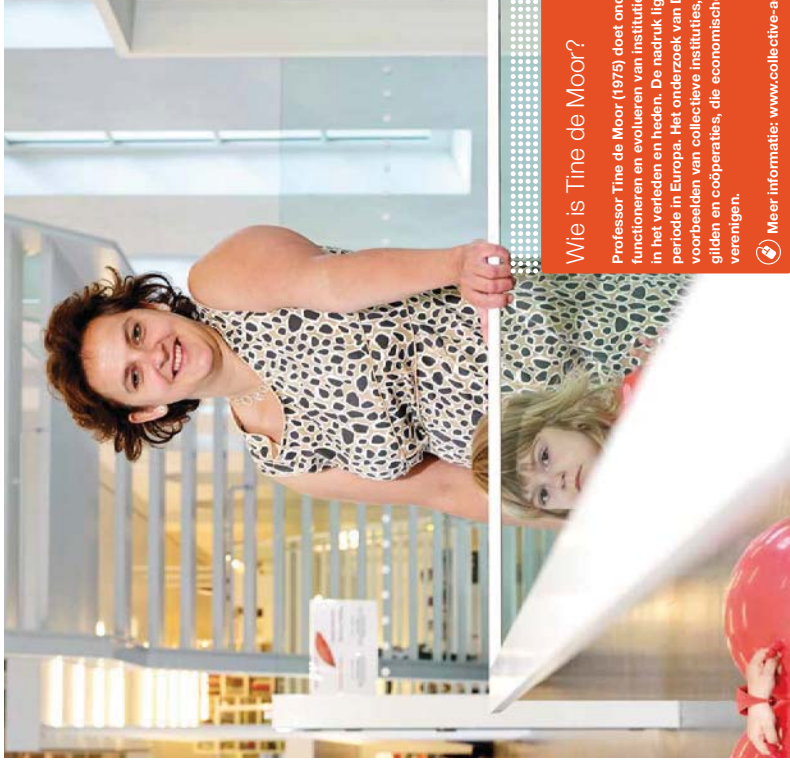
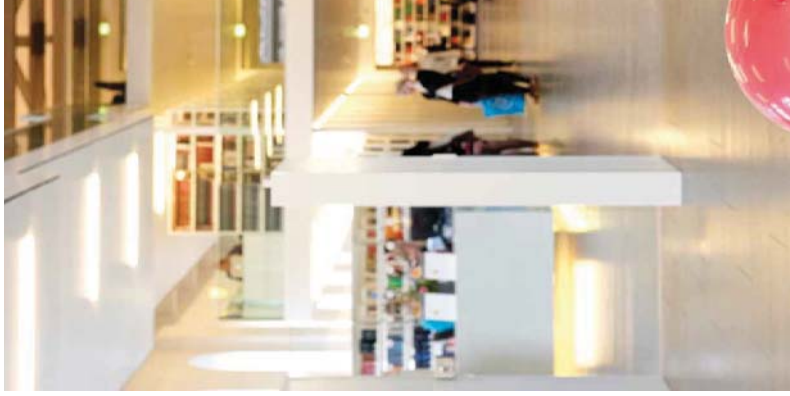
tieven regelden onderling wat de onvermogen staar niet kon of wilde regelen op sociaal vlak en zorgvlak. En wat we vandaag de dag zien opblen, is een adaptie van wat we dus al eeuwen met elkaar aan het regelen zijn.’

Hoe komt het dat we dergelijke collectieven nu wat uit het oog zijn verloren?

‘Dat is misschien wel het pendulum van de geschiedenis. Als we naar de overheid kijken, staat de periode vanaf de jaren tachtig vooral in het teken van voortschrijdende privatisering. De overheid heeft op veel terreinen contact gezocht met de markt. Om zaken voor elkaar te krijgen, om effectiever te werken. Veelal in de vorm van een Publiek Private Samenwerking (PPS). (stopt even) ‘An sich hoeft dat niet altijd een slechte zaak te zijn. Het cynische van die situatie is dat de overheid daarmee vrijwel alle verantwoordelijkheids overdraagt aan marktpartijen onder de >

‘Wat we nu zien opbloeien, is een adaptatie van wat we eeuwenlang aan het regelen zijn’

Tine de Moor

Wie is Tine de Moor?

Professor Tine de Moor (1975) doet onderzoek naar het ontstaan, functioneren en evolueren van instituties voor collectieve actie, in het verleden en heden. De nadruk ligt op de vroegmoderne periode in Europa. Het onderzoek van De Moor focust vooral op voorbereiden van collectieve instituties, zoals gemeene gronden, gilden en coöperaties, die economische en sociale doelstellingen verenigen.

Meer informatie: www.collective-action.info

noemer 'los het nu maar op'. In het volste vertrouwen dat de markt het wel oplost. Maar de markt kan, of wil niet alles oplossen. Dus, daar zijn we nu - weer, zou ik zeggen - achter gekomen: een deel van de oplossing ligt buiten de markt. In de samenleving zelf. Het mooie is: burgers willen heel veel. En bij dat 'willen' lopen ze tegen zaken aan. Tegen een overvloed aan regels, bijvoorbeeld. En wellicht ook tegen wantrouwen. Het opvallende is namelijk, dat als de overheid samenwerking met burgers zoekt, er eigenlijk veel minder vertrouwen is dan in een samenwerking met marktpartijen. Dan twijfelt de overheid ineens aan doorzettingsmacht, of aan democratische legitimatie. Ik denk zelf dat het vooral aan het ontbreken van instrumentarium ligt. En aan het te weinig inspelen op regionale en lokale verschillen.'

Over wat voor verschillen hebben we het dan?
'Kijk bijvoorbeeld eens naar een maatschappelijk vraagstuk als vergrijzing. Het is evident dat het zuiden van Nederland andere uitdagingen kent dan de Randstad, of het noorden. Dus lijkt het onzinnig om daar een gestandaardiseerde set maatregelen voor te willen bedenken. Ik pleit dan ook voor een overheid met oog voor meer diversiteit, voor variëteit. Voor situationeel handelen.'

Nu is uitgerekend dat lastig voor de overheid. Die is namelijk gestoeld op rechtsgelijkheid en consequentie. Diversiteit en variëteit verdraagt zich soms slecht met eenduidige regelgeving. Een wonder dat de klassieke overheid het lastig vindt om met burgercollectieven om te gaan. Hoe gaan we uit die ...

De Moor onderbreekt: 'Uiteraard vind ik ook dat burgers gelijk behandeld moeten worden, maar de praktijk is dat mensen zelf niet gelijkelijk gebruik maken van alle rechten die ze hebben, of de toegang daartoe vinden. Aan de onderkant van onze maatschappij zie je bijvoorbeeld al dat burgers minder beroep doen op allerhande voorzieningen. Misschien omdat ze die regelingen niet kennen, of wellicht omdat de regelingen te ingewikkeld zijn. Feit is dat gelijkheid in de praktijk niet gelijkelijk uitwerkt. We moeten niet de illusie koesteren dat het gelijkheidsbeginsel vandaag de dag ook daadwerkelijk zo uitwerkt.' (ademtpauze. 308e kaffie) 'Maar de huidige trend, naar meer publiek-private samenwerking dat is de facto een uitsluitingsproces...'

‘Burgercollectieven zijn het tegengif tegen de dominantie van publiek private samenwerking’

Tine de Moor

Een uitsluitingsproces? Waarom is dat zo?
 ..omdat je de toegang tot iets conditioneel maakt. Er ligt bijvoorbeeld een verdienmodel onder deze vorm van samenwerking: de markt moet er iets aan kunnen verdienen. Maar bij een verdienmodel geldt dat je moet inkoop. In dit geval in de letterlijke zin van het woord.’

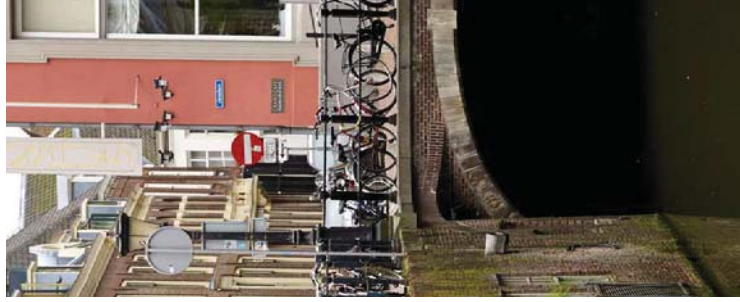
Je noemde de verhouding met de markt eerder cynisch en ‘een proces van uitsluiting’. Waarom zulke sterke termen?
 ‘Nederland hoort in mijn ogen bij de ‘beste’ leerlingen van het privatiseringsklasje van Europa. Uiteraard zijn er positieve verhalen, maar er is wat weinig oog voor de doorgeschoten onderdelen van privatisering, met te weinig oog voor de

mogelijke gevolgen. Dat is ook wel weer te snappen: privatisering terugdraaien is lastig. Dat kan alleen in extreme noodsituaties, zoals gebeurd is in de bancaire sector.’

Er gloort er ook een oplossing?
 ‘Jazeker. In iets wat ik de laatste tijd ‘public Collective Partnerships’ ben gaan noemen, waarbij de overheid meer vertrouwen stelt in burgercollectieven wanneer die een even goede oplossing kunnen bieden als de alternatieven via de markt. Burgercollectieven ontstaan nu massaal als een reactie op versnelde privatisering, de versnelde ontwikkeling van de markt van de afgelopen jaren. Een patroon dat we eerder in de geschiedenis hebben gezien. Bijvoorbeeld als reactie op het - met één penne streek - afschaffen van de gelden aan het einde van de 18de eeuw en korte tijd daarna ook de markgenootschappen. Ook de burgercollectieven van vandaag vormen zo’n correctiemechanisme. Een tegengif tegen de dominantie van de pps-oplossing.’

Werkst dat?

‘Daar zijn toch goede aanwijzingen voor. Omdat mensen die in dergelijke collectieven aan de slag gaan intrinsiek beseffen dat de regels in zo’n collectief niet voor niets gelden. Ze zullen zelf deze regels handhaven. Die nieuwe collectieven zorgen in mijn ogen voor een nieuw evenwicht in Nederland tussen markt, overheid en burger.’

Publicaties

De Moor, T. (2013). De Herontdekking van het Collectief. *Samenleving en politiek*, (4), 29-38. *Digital Universiteitsblad* (29-01-2013) www.dub.uu.nl/artikel/online/open-access-tijd-voor-een-doorbraak.html

De Moor, T. (2012). Inspiratie uit ons institutionele geheugen. Instituten voor collectieve actie als structurele oplossingen voor sociale dilemma's in het Europese verleden. In *V.W. Buskens & W.A.F. Maas (Eds.), Samenwerking in sociale dilemma's; voorbeelden van Nederlandse onderzoek Amsterdam: Amsterdam University Press.*

De Moor, T. (2010). Participation is more important than winning. *The Impact of Social Economic Change on Commons: Participation in 18th-19th-Century Flanders. Continuity and Change*

De Moor, T. (2008). The Silent Revolution: A New Perspective on the Emergence of Commons, Guilds, and Other Forms of Corporate Collective Action in Western Europe. *International review of social history*, 53 (Supplement S16), 179-212.